

PALLÓS Áron

A teremtés nagy fény-sötétsége

Marie Luise Kaschnitz: *Emberék és dolgok 1945-ben*. Szerk. Fülöp József.
Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó,
2024, 79 p.

2024 februárjában a Károli Gáspár Református Egyetem és a L'Harmattan Kiadó Károli Könyvek Műfordítás, forrás sorozatában napvilágot láttak az idehaza kevésbé ismert, ám igen figyelemreméltó Marie Luise Kaschnitz (1901–1974) német író és költő „nulladik órában”¹ született esszéi. Ez a vékony, de tartalmas kötet nem válogatás, hiszen ciklusként megjelent 1946-ban a Schneider Verlagnál *Menschen und Dinge 1945* címen. Ez a szerző második magyar kötete az egyetemen működő Hüperiön Fordítói Műhely tizenegy tagjának jóvoltából. A hazai olvasóközönség azonban már az 1960-es évektől olvashatja magyarul a szerző bizonyos írásait a Nagyvilág és a Vigilia folyóirat hasábjain.

A kéttucat elbeszélést tartalmazó, 2020-as *Ádám és Éva*-kötet után négy évvel megjelent kiadvány feleannyi, ám líraiságában és gondolatokban gazdag esszé révén nyújt némi támpontot vagy vigaszt mindazok számára, akik kénytelenek megélni, hogy biztonságuk, illetve múltbeli identitásuk rovására turbulenssé válik körülöttük a történelem, a politikai folyamatok mintegy ellenük szegődnek. Ebben áll a kötet szomorú aktualitása,² amely ma is égetővé teszi a hogyan tovább kérdését.

Számos kortársával ellentétben Kaschnitz tehát nem csak a második világháború utáni számvetés igényével ragadott tollat ezen esszék a megírásakor. Leghangsúlyosabb törekvése – Márai Sándorhoz (lásd pl. *Egy polgár vallomásai*) vagy Stephan Zweighez (lásd pl. *A tegnapi világ*) hasonló módon – egy letűnt világ értékeit védelmezni a *dolgokhoz* való pozitív értelemben vett ragaszkodással,³ de talán meg lehet kockáztatni, hogy még ennél is tágabb és nagyobb szerepkört vállal: ha szabad így fogalmazni, némi sajátos panteizmusával egyenesen Istent vizslatja a romok között.

A könyv szerkesztője, Fülöp József utószavában bemutatja a szerzőt, aki „Fiatalon két regényt és néhány elbeszélést írt, [...]” később viszont „[...]” már nem jelenhetett meg.” (78.) Egyik életrajzírója, Dagmar von Gersdorff szerint a háború után sem igazán találta a helyét, mivel középkorú írónőként az ifjabb generáció által fém-

¹ A jelen összefüggésben bizonytalan eredetű, a kötet fülszövegén is olvasható kifejezés (*Stunde Null*) Németország második világháborúban való kapitulációjára, illetve az újrakezdés azt követő idejére utal.

² Noha az esszék fordítására 2021-ben került sor.

³ „[...] magunkhoz kell hívnunk a múlt minden jó erejének segítségét [...]” (24.)

jelzett *Gruppe 47* nevű, akkoriban meghatározó irodalmi társasághoz éppúgy nem tartozott, mint idősebb pályatársai soraiba. A közties generáció („Zwischengeneration⁴”) tagjaként mégis épp e kritikus *közties idő*ben (77.) támadt szükség a hangjára. Olvasói tapasztalatom alapján kifejtetten jól jött számára a félreérthetetlen megszólalást lehetővé tevő esszé műfaja, amelyet bibliográfiája alapján ugyancsak ekkoriban sajátított el. Bárhogy is, Kaschnitz-ot egyre inkább elismerték a sokkból lassan felelszmélő Nyugat-Németországban.

Ami a kötet esszéit illeti, azon vonásukat tartom leginkább érdemesnek kiemelni, amely túl azon, hogy a ciklus legtöbb darabját többé-kevésbé jellemzi, szokatlannak is hat mind az adott kor – akár egyéni, akár társadalmi – krízisére fókuszáló európai, illetve német irodalmában, mind magánál Kaschnitz-nál. Az emberről, illetve a társadalomról a természet körforgásának mintáját követő, így a nyugatira aligha valló gondolkodást tükröz, méghozzá egyfajta *harmónia* (14.) égisze alatt. Sok esszéjét jellemzi ez, noha Gersdorff a szerző versei nyomán azt állítja, hogy miután Kaschnitz megélte, szétbombázott városnegyedek miként válnak vadonná, meggyűlölte a természeti alapok („Naturelementaren”) embertelen oldalát és az ember természettel alkotott szimbiózisa többé nem volt lehetséges számára.⁵ A saját kultúra értékeinek védelmét hangsúlyozó Kaschnitz már csak e furcsaságok miatt is figyelemreméltó szerzővé válhat olvasói szemében, akik a füzér legalább három esszéjében találkozhatnak az „újjászületés” (9, 44, 71.) gondolatával. Elvégre „[...] van minden sötét fal mögött egy világos kert, minden komor kapu mögött egy ragyogó díszterem. Ezt a hitet pedig szüntelenül táplálja az örökké változó természet látványa.” (72.) Meg kell jegyezni, hogy e jelzők szinte mindegyike olyasvalamire utal, amely a maga ellentétjével való összevetésből sejlik ki, ily módon, „Amikor maga a föld pokollá válik, [...] a nagy kegyelem annál szélesebbre tárja karjait.” (31.) Ennek megfelelően „[...] csak a szenvedésnek való megadás csodálatos megtestesülésében találunk utolsó vigaszt.” (33.), amikor is megadjuk magunkat „[...] a teremtés nagy fény-sötétségének.” (Uo.)

A második világháború utáni Kaschnitz a távolabbi múlt után vágyakozva – ritka optimizmussal – sokkal inkább közéleti szerepet vállal, mintsem, hogy korábbi önmagára jellemző módon továbbra is „[...] természeti motívumokban” bújjon el „az ideológiák elől” (77.). A kötet esszéiben ugyanakkor a legjobb érzékkel használja ezeket a – fordításokban is maradéktalanul visszatükröződő – képeket. Az élet futónövényként utat tör magának a romok között.

⁴ Dagmar von GERSDORFF: *Kaschnitz: Eine Biographie*, Frankfurt am Main, Insel, 1993, 155–156.

⁵ Uo., 160. „Seit sie erlebt hatte, wie sich zerbombte Stadtviertel in Wildnis verwandelten [...], war ihr die unmenschliche Seite des Naturelementaren verhaft. [...] Eine Symbiose zwischen Mensch und Natur war für sie nicht mehr möglich.”